

ADRIANA BITTEL BINOCLUL DE TEATRU

CU OCHIUL LIBER

O am de un sfert de secol, de când televizorul a devenit un obiect indispensabil în dotarea unei case, a intrat în desuetudine un accesoriu al spectacolului - binoclul de teatru. Micul obiect azi vetust, ca fierul decălcăt cu cărbuni, piulița de aramă ori carnetul de bal, satisfăcea nevoia de prim-plan și detaliu, realizând o parțială și incomodă intimitate cu cei aflați pe scenă sau potolind pe furis curiozități în legătură cu ceilalți spectatori, dar numai în cadrul sălii, acolo unde convenția îngăduia indiscrețiile. Participarea la spectacol, pe atunci, implica, pe lângă nevoia de artă și pe aceea de a-ți juca propriul rol social, cu gesturile, costumația și replicile adaptate personajului modelat de conveniențe.

Pentru părinții mei încă, mersul la teatru mai era un eveniment monden, cu binoclu și hainele cele mai elegante (biata eleganță a anilor '50, cu toalete interbelice modificate, obosite). Probabil, sălile cunoscute, catifeaua lojilor și mai ales numele venerate dinainte - Vraca, Bulandra, Storin, Boța, Ion Manolescu, Elvira Godeanu, Marietta Rareș etc. - le dădeau iluzia de continuitate măcar în acest domeniu, când împrejurul lor se prăbuseau și se discreditau valori iar în binoclu întors al timpului multe din obișnuințele, plăcerile și tihnele vieții de odinioară le apăreau mici, îndepărtate și inaccesibile. Ocularele fuseseră reglate dinafară pentru o vedere comună unificatoare, diferența era pedepsită aspru, se institua ținuta proletară și în gândire și în distracții. Reuniuni tovrășești, taraf, fanfară și recitări inepte, "cîntec, joc și vole bună" la comandă, demonstrativ și ostentativ, cu valsul de Dunaevski intermediar și perinița obligatorie în final, bere numai pentru sindicaliști și fruntași în producție, brigăzi și scenete instructiv-educative, critică și autocritică pentru sudarea colectivelor...

Și totuși, Teatrul. Un loc unde se mai putea regăsi ceva din personalitatea deliberat fărîmată. Altfel de comuniune - prin Shakespeare, Caragiale, Schiller, Cehov, de exemplu, prin Traviata, Aida și Lacul lebedelor, prin aplauze adevărate ce căpătau, în chiar entuziasmul lor sincer, ceva subversiv. Și, pe lângă asta, minunata instituție cu adevărat populară, cu tradiție și profesioniști formați înainte, numită teatru radiofonic. Majoritatea colegilor mei care au copilărit în provincie sau la țară mi-au mărturisit cât de important a fost pentru ei acest "teatru la microfon" și am recapitulat împreună cu un soi de

evlavie nume de regizori artistici, muzicali, tehnici, gravate pentru totdeauna în memorie, o dată cu prestigioasele distribuții, de vocea solemnă a crainicilor. Binoclu imaginației întruchipa vocile, foarte aproape, unele sonore propagau nealterat trăirile, textul vibra în toate nuanțele lui și pentru mulți dintre noi iubirea de teatru își are începutul în orele acelea petrecute lângă radio.

Odată cu televizorul, "publicul larg" descoperă că doar vocile nu îi mai satisfac deplin, camera de luat vederi preia definitiv funcția binocluului de teatru, apropiind mai mult decît o putea face acela chipuri, expresii, detalii, dar, în chip ciudat, ecranul e mai puțin permeabil emoției decît membrana radioului, înregistrările din spectacol și montările în studio avînd ceva hibrid. Reacția sălii fixată pe film nu mai e același lucru cu spontaneitatea vie, propagată în spațiul de grație, contaminată, iar teatrul de televiziune, preluînd tehnici din arsenalul cinematografic, pierde complet legătura reciproc stimulatorie între actor și public, chimia miraculoasă a reacțiilor cu degajare de combustie.

Din fotoliul de acasă privești mai detașat, simțul critic funcționează altfel, accepți mai greu jocul de-a viața și în nici un caz nu-ți vine să aplauzi de unul singur.

Așa cum actorii trebuie să facă abstracție de aparatură și de cei din afara cadrului, componînd din bucățele montate ca un puzzle ale cărui piese nu totdeauna se îmbină perfect, un organism viabil sau cel puțin plauzibil, tot astfel telespectatorul trebuie să-și uite pijamaua, cina din față, telefonul, toți factorii familiari perturbatori, ceea ce e dificil, așa că te mulțumești să judeci jocul actorilor, arhitectura piesei, scenografia, mărunțind analitic ansamblul, refăcînd invers munca regizorului și ajungînd la catharsis doar în cazuri excepționale, cînd sudura elementelor e inextricabilă. Ceea ce cîștigă la televiziune teatrul în popularitate, pierde în intensitate. Recunoștința pentru efortul și arta realizatorilor, fără aplauze, rămîne doar apreciere uscată, palpitul ecranului pe care se perindă de toate nu poate înlocui fascinația scenei, iar ridicarea și coborîrea de cortină, dezvăluind și închizînd o lume, nu au nimic a face cu genericele scrise.

Hotărît lucru, teatrul de televiziune e un substitut nesatisfăcător al teatrului pe viu, un hibrid care-ți lasă întreagă nevoia de a merge în sălile de spectacol. Căci, dacă un film văzut la televizor, rareori te mai atrage în cinematograful (nu și invers!), o piesă montată în studio abia îți stîrnește pofta de a o vedea la locul ei, pe scenă. E diferența dintre a viziona și a participa, cea dintre vederea impusă și libertatea de a-ți regie binoclu după particularitățile de optică strict personale. ■